

VEDLEGG

Oslo, 21. november 2011

GRUNNLOVEN OG PENGEVESENETav Aanund Hylland[#]**Perioden 1814 - 1905**

Fra 17. mai 1814 har Grunnloven inneholdt følgende bestemmelse:³

«§ 75 Det tilkommer Stortinget

...

c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;

...»

Denne bestemmelsen har aldri vært endret.

Riksforsamlingen på Eidsvoll diskuterte spørsmål som gjaldt bank og pengevesen.⁴ Det ble bl.a. truffet et vedtak som i ettertid blir omtalt som "Eidsvollsgarantien", som inneholdt en garanti for at kursen på gamle sedler (riksbankdaler) ikke skulle falle under et visst nivå. Garantien lot seg ikke opprettholde og ble oppgitt i samband med at Norges Bank ble etablert i 1816.

[#] Professor i samfunnsøkonomi og beslutningsteori ved Universitetet i Oslo. Adresse: Økonomisk institutt, postboks 1095, Blindern, 0317 OSLO. Kontortelefon: 22 85 42 71. Telefaks: 22 85 50 35. Elektronisk post: aanund.hylland@econ.uio.no. Privattelefoner: 22 60 47 00 (hjemme), 952 75 685 (mobil). Hjemmeside: <http://www.sv.uio.no/econ/personer/vit/aanundh/index.html>

³ Sitert etter Finn-Erik Vinjes språklig moderniserte utgave av Grunnloven, se *Dokument nr. 12:16 (2007–2008)*.

⁴ Se f.eks. Eli Fure (red.): *Eidsvoll 1814 – Hvordan grunnloven ble til*, Dreyer, 1989. Temaet er bl.a. omtalt på side 64 og følgende.

Debatten om pengevesenet etterlot seg ingen andre spor i Grunnloven enn bestemmelsen sitert ovenfor. Nærmere regler ble åpenbart ikke ansett nødvendige.

Da Grunnloven ble revidert høsten 1814 i samband med etableringen av unionen med Sverige, ble følgende paragraf tilføyd:⁵

«§ 110 Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes.»

Dermed gjorde man det klart at det ikke skulle inngås pengeunion mellom Sverige og Norge.⁶

I denne sammenhengen kan man merke seg at da den skandinaviske myntunionen ble opprettet i 1873, omfattet den i første omgang bare Danmark og Sverige. Norge kom først med i 1875.

Unionsoppløsningen og perioden etter

Høsten 1905 foretok Stortinget en såkalt "redaksjon" av Grunnloven, for å bringe ordlyden i samsvar med det faktum at unionen med Sverige var oppløst.⁷ Man fulgte ikke prosedyren for grunnlovsendring i § 112. Det heter at formålet er å bringe Grunnlovens ordlyd i overensstemmelse med Stortingets beslutning av 7. juni 1905.

I og med at § 110 ble innført i anledning unionen, kunne man kanskje tenkt seg at den ville bli opphevd i denne sammenhengen, men det skjedde ikke.⁸

⁵ Det ble også tilføyd et nytt punktum i § 18 om at den norske statskassen forblir i Norge og dens inntekter anvendes utelukkende til nytte for Norge, samt en ny § 93 om at Norge ikke svarer for annet enn sin egen nasjonalgjeld. Disse bestemmelsene har ikke direkte tilknytning til sentralbanken og pengevesenet, men har likevel interesse; se note 8 med tilhørende tekst.

⁶ Dette er strengt tatt en spekulasjon, som jeg ikke kan belegge med noen kilde fra 1814. Paragrafen er imidlertid kortfattet kommentert i T. H. Aschehoug: *Norges nuværende Statsforfatning*, 1879. Han skriver (bind II side 237): "Paragraphen blev indskudt i Grundloven i Anledning af Foreningen med Sverige og har neppe andet til Hensigt end at forebygge Fællesskab mellem Rigerne med Hensyn til Pengevæsen."

⁷ Forslag ble fremmet av Justisdepartementet, se *Dokument nr. 2 (1905/1906)*. Dette dokumentet inneholder bare forslag til endret tekst; det er ikke antydning til diskusjon eller begrunnelse. Konstitusjonskomiteen avga innstilling til Stortinget, se *Indst. S. nr. 28 (1905/1906)*. Denne inneholder kortfattede begrunnelser. Sttingsvedtaket er datert 18. november 1905.

⁸ I forslaget fra Justisdepartementet (jf. note 7) er verken § 18, § 93 eller § 110 nevnt. Komiteen foreslo at § 18 siste punktum og § 93 burde utgå, siden de utelukkende var kommet

Noen år etterpå kom det opp spørsmål om å grunnlovfeste Statens Reservefond.⁹ Da trengte man et paragrafnummer. Den nye bestemmelsen ble plassert i § 110, og dermed falt det tidligere innholdet i denne paragrafen bort.

Forslaget om å grunnlovfeste Statens Reservefond ble første gang fremmet av regjeringen i 1906, se *St.prp. nr. 102 (1905-1906)*. Om den dagjeldende § 110 heter det i proposisjonen (side 5 andre spalte) at "§ 110 i den nugjældende grundlov fastslaa Norges ret til sin egen bank og sit eget pengevæsen og antages derfor overflødig efter unionens opløsning". Det later til å ha vært enighet om dette.

Det nevnte forslaget ble ikke vedtatt, men nye forslag av omtrent samme innhold ble fremmet i 1908, til behandling etter valget i 1909.¹⁰ Ved behandlingen av disse forslagene ble den gjeldende § 110 ikke omtalt, men resultatet ble at i 1911 ble en ny § 110 vedtatt, slik at den gamle falt bort. Det er grunn til å tro at det som er sitert ovenfor fra *St.prp. nr. 102 (1905-1906)*, fortsatt ga uttrykk for den allmenne mening.¹¹

Videre utvikling

Så vidt jeg har kunnet finne ut, er det etter 1911 ikke fremmet forslag til grunnlovsendringer av betydning for sentralbanken eller pengevesenet.

inn i Grunnloven på grunn av unionen med Sverige. Dette ble vedtatt. Derimot omtaler komiteen ikke § 110, så den ble stående.

⁹ Dette fondet er nærmere omtalt i min artikkel "Statens reservefond 1904–1925. Et forsøk på å binde politisk handlefrihet?", *Penger og Kreditt*, 2005 nr. 3.

¹⁰ *Dokument nr. 81 (1908)*, forslag nr. 31 og 32. Det dreide seg denne gangen om forslag fremmet av individuelle stortingsrepresentanter.

¹¹ Grunnlovsbestemmelsen om Statens Reservefond ble opphevd i 1925. Fra da til 1954 var § 110 tom. Deretter har paragrafen inneholdt den nåværende regelen om "retten til arbeid", som i 1980 fikk et tillegg om ansattes medbestemmelse på arbeidsplassen.